

ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Права людини набули цінності і отримали обґрунтування як правовий стандарт, до якого повинні прагнути всі народи і держави. З моменту визнання цих прав кожна людина набувала певного правового статусу відповідно до міжнародного гуманітарного і, разом із ним, національного права. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільства в цілому.

Система гарантій прав і свобод особи є досить складною і розгалуженою. За змістом і за видами суспільної діяльності гарантії прав і свобод особи поділяються на загальні та спеціальні. До загальних гарантій належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії — засоби забезпечення прав і свобод. До спеціальних належать юридичні або правові гарантії прав і свобод особи.

Юридичні гарантії прав і свобод, у свою чергу, поділяються на матеріальні, процесуальні та організаційно-правові. Крім того, юридичні гарантії прав і свобод особи можуть поділятися за відповідними галузями права (конституційно-правові, цивільно-правові, сімейно-правові, кримінально-правові та ін.). До юридичних гарантій прав і свобод особи можна віднести і юридичну відповідальність.

За сферою дії з-поміж гарантій прав і свобод розрізняють міжнародно-правові (планетарні) гарантії, гарантії регіональних міжнародних співтовариств, внутрішньодержавні та автономні.

Нормативно-правове закріплення прав і свобод особи в різних країнах має свої особливості, зумовлені національними традиціями в розвитку політико-правової теорії і практики. Переважна більшість конституцій містить спеціальні розділи, в яких фіксуються права і свободи і які звичайно передують розділам, присвяченим регламентації основ організації і діяльності державного механізму.

У преамбулі до Конституції Франції записано: «Французький народ урочисто проголошує свою відданість правам людини і принципам національного суверенітету тією мірою, якою вони були визначені в Декларації 1789 року, підтвердженій преамбулою до Конституції 1946 року». Отже, тут має місце загальне визнання інституту основних прав і свобод без будь-якої їх деталізації [3, с. 38].

Основою конституційної регламентації прав і свобод у США є перші десять поправок до федеральної Конституції, або Білль про права 1791 р. Такий підхід можна було б вважати надто вузьким, якби не численні судові прецеденти з відповідних питань, створені верховним судом. Слід

також зауважити, що в більшості штатів діють власні біллі про права, або відповідні розділи конституцій. У 60-80-і роки XX ст. майже в усіх штатах були прийняті поправки до конституцій або навіть нові біллі про права. Вони розширили обсяг конституційного регулювання прав і свобод особи.

Принципово інший підхід до регламентації прав і свобод у Великобританії. Тут немає акта конституційної значущості, у якому б закріплювалися основи правового статусу особи. Окремі законодавчі акти відповідного змісту, прийняті в ході історичного розвитку, здебільшого застаріли і не створюють цілісної картини. Прийнято вважати, що права і свободи у Великобританії формулюються судами. Останні в ході судового розгляду приймають рішення (судові прецеденти), що обмежують дії особи. Поза цими обмеженнями і перебуває сфера реалізації прав і свобод.

Наведена схема формально відповідає відомому принципу «все, що не заборонено, – дозволено». Вона зовні забезпечує майже абсолютний обсяг прав і свобод. Однак подібний висновок був би спрощенням. Суди не завжди точно формулюють прецеденти. Це призводить до довільного визначення ними обсягу правового статусу особи та його окремих елементів. До того ж, як свідчить практика, далеко не всі права і свободи можуть бути реально встановлені та ефективно забезпечені в такий спосіб.

Отже, система гарантій прав і свобод особи включає в себе загальні та спеціальні гарантії. До загальних гарантій відносять: економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії, а до спеціальних належать юридичні або правові гарантії прав і свобод особи.

Правове закріплення прав і свобод особи в різних країнах має свої особливості, зумовлені національними традиціями в розвитку політико-правової теорії і практики.

Існування певних обмежень прав і свобод має об'єктивний характер. Реалізація їх для кожного конкретного індивіда здійснюється в умовах встановленого правопорядку і пов'язана з правами і свободами інших осіб. Тому проблемою є не сам факт таких обмежень, а форма юридичного їх закріплення. Формулювання в основних законах таких підстав для можливого обмеження прав і свобод, як «необхідність захисту вільного і демократичного ладу», «збереження суспільного добробуту, моралі і здоров'я інших осіб» тощо, мають надто загальне значення і припускають надмірно широке їх тлумачення. Результатом може бути порушення прав і свобод особи.

Література

1. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн / В. М. Шаповал. – К.: Арттек, Вища шк., 1998. – 264 с.
2. Общая теория прав человека / [ред. Е. А. Лукашева]. – М., 1996. – 509 с.
3. Карташкин В. А. Права человека в международном и внутригосударственном праве / В. А. Карташкин. – М., 1995. – 132 с.